

PROJEKT: DRAVA

Drava je mati pokrajine: pričel se je boj za zadnje dravske poplavne gozdove.

Načrti in dejavnosti, ki grozijo, da bodo uničili vrednote ter možnosti drugačne rabe reke Drave, so nasledek ogromnih popreteklih posegov. Da bi ohranili zgodovinsko kontinuiteto dravske loke vsaj z delom njene kulturno civilizacijske vloge, se moramo zavedati odvisnosti prednikov in nas samih od reke. Rastlinstvo in živalstvo je bilo uničeno skupaj z reko, še preden je bilo ustrezno ovrednoteno in poznano. Podobno se je zgodilo z mnogimi dejavnostmi človeka. Da se ne bi ponovile napake popretekle zgodovine je danes potrebno odločno in z vso resnostjo vzpostaviti na Dravi naravovarstveni režim s spremljajočo renaturacijo, ki bo na podlagi bogatih danosti vzpostavil uničeno sožitje med naravo - reko in človekom. Režim, ki ga lahko imenujemo naravovarstveni ali pa ga vidimo kot moralni dolg, ni nič drugega kot edina možnost nadaljnega trajnognega razvoja in lahko v prihodnosti postane pomemben ekonomski dejavnik regije; vključevati in vzpodbuditi mora zlasti tradicionalne ter s tem sonaravne načine rabe tal. S tem bo zagotovljena višja kakovost in neoporečnost izdelkov, domačinom pa ustrezena perspektiva ob manjši odvisnosti.

AKUMULACIJSKA JEZERA IN LOV

Akumulacijska jezera predstavljajo drugoten življenjski prostor, ki ga je ustvaril človek. Njihov pomen je v nasprotju z vlogo naravnega rečnega vodotoka izredno majhen, vseeno pa imajo nekatere prvine, ki jih zaradi uničene Drave naravovarstveno ne gre zapostaviti. Samo npr. iz ornitološkega stališča igrajo pomembno vlogo kot počivališče oz. prenočišče, deloma pa kot mesto prehranjevanja za številne vodne vrste ptic. Njihova vloga kot gnezdišče je zanemarljiva zaradi vsakodnevnih hitrih sprememb vodne gladine in pomanjkanja ustreznih habitatov. Toda v času prezimovanja in preleta skupaj z reko Dravo štejejo med ornitološko pomembna področja (IBA), ki imajo mednarodni pomen za evropske populacije ptic. Določena lokaliteta oz. področje takšen status pridobi, če izpolnjuje zelo stroge kriterije. Samo na Ptujski akumulaciji prezimuje do največ 25 000 ptic (v povprečju med 6000 in 15 000), na Ormoški akumulaciji pa je edino in edinstveno prezimovališče treh različnih vrst gosi (do 4500 primerkov) v Sloveniji. V primeru ostrih zim, ko jezera

zamrznejo, prezimujejo vodne ptice v starj strugi Drave in takrat se pokaže tudi izjemen naravovarstveni pomen zadnjih naravnih dravskih preostalin. Zaradi uničene dravske dinamike in s tem uničenega orjaškega biomehanskega vodnega filtra prodišč danes varno gnezdita pionirski gnezdlki prodišč navadna čiga (*Sterna hirundo*) in rečni galeb (*Larus ridibundus*) na Dravi le še na majhnem prodnatem otočku na ptujski akumulaciji, ki ga je potrebno vsako leto z veliko napora ustrezeno vzdrževati. Tukaj je tudi edino stalno gnezdišče rečnega galeba v Sloveniji.

Lov na akumulacijskem jezeru Ormož in v bližnji okolini po svoji okrutnosti in metodah že dolgo presega vse civilizacijske okvire. Ne glede na vse mednarodne konvencije in lovsko etiko italijanski lovci, katerih gostitelji so lovci na Hrvaškem, pri

navedenih razlogov naj se akumulacija in bližnja okolica zavaruja sporazumno med državama Slovenijo in Hrvaško. Zlasti zaskrbljujoče je, da se italijanski lovci v zadnjem času v skupinah brez kakršnegakoli nadzora samopašno sprehajajo, lovijo ter grozijo mimočim tudi na ptujski akumulaciji.

TURIZEM

Zaradi vse večjih turistično rekreativnih pritiskov z nekaterimi oblikami izredno agresivnih športov, ki so v zahodni Evropi omejeni ali celo prepovedani, na reki Dravi pa doslej niso bili poznani, postajajo moderne nekontrolirane oblike turizma zelo nevaren in celo omejujoč dejavnik nadaljnega razvoja. Za ljubitelja narave in

je z gliserji, bi ohranitev stare tradicije vožnje z dravskim lesenim člonom ali splavi predstavljal pomemben del naravovarstvenega koncepta. Z veliko turistično odmevnostjo bi hkrati lahko ohranili izjemno pričevanje naše kulturne dediščine. Toda danes se namesto teh na dravskih akumulacijah bohotijo motorne jahte; brodarska društva ob reki so pozabila, da nosijo ime stare obrti ne pa npr. gliserja in v tem duhu je težko razumeti sedanji položaj.

Projekt "Vitalizacije in sanacije" Ptujskega jezera, največje stalne vodne površine v Slovenije, je produkt "tehničnega varstva okolja" - popravljanja preteklih napak. Sodobno evropsko upravljanje s takšnimi vodišči namreč ne predvideva poglobitev jezera na grez plovil in s tem žrtvovanja jezera rekreativnim dejavnostim. Plitvi deli jezer se zaradi izredne biološke pomembnosti za rastline in živali varujejo kot najstrožje zavarovani predeli - tudi za naravoslovni turizem so zanimivi. Prav gotovo je z dobrim načrtom in upravljanjem to možno doseči. Dosledno upoštevanje stališč naravovarstva in režima conacije, ki sta za jezero take velikosti nujno potrebna v končni fazi omogočata tudi rekreativcu bolj pristen stik z naravo. Zaradi mednarodnega pomena ptujske akumulacije naj med oktobrom in majem ne bo dovoljena uporaba plovil. Nastale razmere je v dobrobit narave in človeka potrebno čimprej razrešiti.

Prišleki na akumulacijah brezobzirno divijo ne ozirajo se na nacionalno naravno bogastvo. Na otočku gnezdi edinstvena kolonija čiger in galebov v Sloveniji.

lovu s čolni vdirajo v slovenske teritorialne vode in tam tudi lovijo. Kljub mnogokratnim protestom slovenskih ornitologov in celo slovenskih lovcov se takšno početje, ki ni v duhu dobrih medosedskih odnosov in prijateljstva dveh držav, še vedno ponavlja. O tem sta bili lani obveščeni pristojni ministrstvi obeh držav in za to pristojne službe. Ker državi Sloveniji očitno ni mar njena ozemeljska celovitost in ker dopušča v svojem mejnem področju (na svojem ozemljju) ter mejnem področju sosednje države na podlagi mednarodnih konvencij nedovoljene lovске aktivnosti, lahko samo upamo, da se zaveda svoje soodgovornosti in morebitnih posledic. Slovenski ornitologi si bodo še naprej prizadevali, da vladi republike Hrvaške in Slovenije sprožita ustrezni postopek za popolno prepoved lova, ki bo veljal na obeh straneh ormoške akumulacije in postopek za trajno zaščito Ormoškega jezera z bližnjo okolico. Glede na prepričljiv mednarodni pomen (IBA, področje za Ramasarsko konvencijo) in iz zgoraj

npr. športnika na vodi je zato mnogokrat nerazumljivo, da varovanje narave zahteva omejitve in conacijo izrabe na in ob vodni površini, ki razen živali in rastlin kot magnet pritegne tudi človeka. Življenjski prostor živali in rastlin se stem ozzi, kvalitete prostora se vse bolj siromašijo.

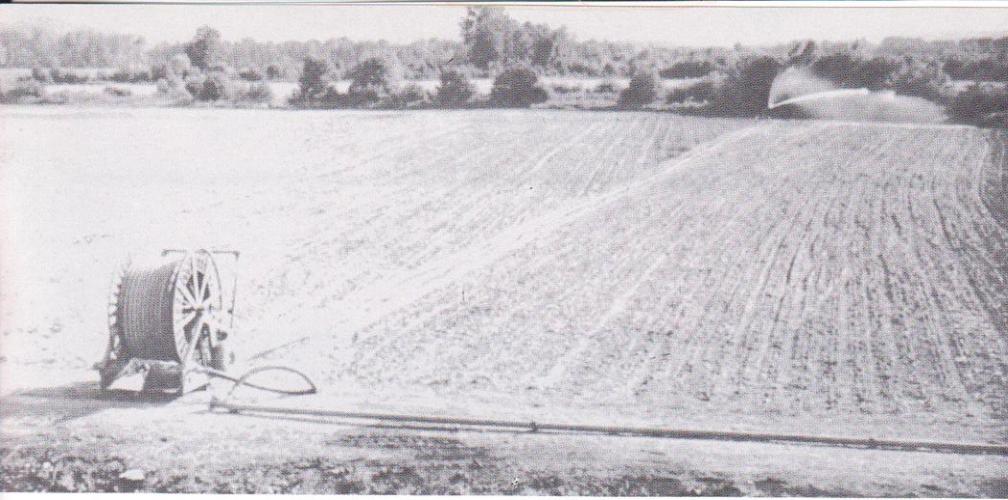
Ob Dravi, še posebej na njenih akumulacijah, so se v zadnjem času razvili številni sezonski športi na vodi, v zraku in na kopnem. Nemir, ki ga vnašajo v pokrajino in ne godi niti prebivalcem, lahko prepreči ustrezna conacija. Omejitev in nemara tudi prepoved najagresivnejših lahko prispeva k večji privlačnosti področja, saj se bo leto obiskovalcu kazalo v bolj ohranjeni podobi. Hoja, kopanje, opazovanje narave sodijo k potrebam sprostitev želnega človeka. Toda tudi te navidez nenevarne potrebe lahko vplivajo na obrežno vegetacijo in živi svet. Običajno se končajo kar z vožnjo avtomobilov in pogorišči s kupi smeti neposredno ob sami reki. Conacija z ustreznim režimom je potrebna seveda tudi za te oblike izrabe.

Značilni za Dravo so stari leseni čolni, še nedavno tega tudi splavi in celo ladje šajke ter plavajoči mlini. Namesto vseh mogočih novoprišlih motoriziranih oblik npr. vož-

KMETIJSTVO

Morfologija reke deli področje na poplavni pas in pas, ki ga ne poplavlja in je običajno nad ježo terase. Izven poplavnega pasu so do nedavnega ležale vasi in njivske površine. Tradicionalno kmetijstvo je v poplavnem pasu izkoriščalo biološko visoko produktivne travnike in je predstavljalo pomemben dejavnik preživetja mnogim rastlinskim in živalskim vrstam. Tradicionalni načini rabe tal, kot košnja travnikov za steljo in seno ter pašo domaćih živali lahko smatramo kot temeljno naravovarstveno vrednost travniške loke v kulturni krajini. Posebno popestritev so predstavljali pašniki, saj v maju in juniju, ko so travniki še nepokošeni, nudijo kratkotravnato površino.

Zaradi nespametne kmetijske politike z opuščanjem travniških in pašnih površin ter prestrukturiranjem v intenzivno živinorejo (poljedelstvo) so v SV Sloveniji nižinski travniki in to ne samo vlažni, praktično že izginili. Najpomembnejši cilj je ohranitev in znatno povečanje travniških površin s tradicionalnim načinom rabe. V ospredju mora biti tudi ohranitev zelo značilnih načinov rabe, kot je košnja v po-

Namesto z visoko podtalnico se danes potratno namaka izsušene lahke prodnate površine v nekdanjem poplavnem pasu kar iz zraka.

plavnem gozdu itd. Nekoč številni koruzni kupi nad poplavnimi površinami ob Dravi, ki so ostali po spravilu kuruze, so danes izginili. Oživitev ali vsaj simbolična postavitev nekaj takšnih kupov na vsaki njivi, bi pokrajino popestrila in regionalno ohranila del narodovega izročila. Ne samo kulturno, temveč tudi biološko imajo le-ti velik pomen.

S predhodnim izsekavanjem gozdov, melioracijami, premeno gozdov in travnikov v njivske površine, izostankom rednih poplav in padcem podtalnice se danes namakanje, kljub vsej svoji vprašljivosti in ekonomski nevzdržnosti, uvaja tudi v dravski loki. V Podravju je bilo doslej melioriranih več kot 15 000 ha, Konzorcij za namakanje Podravja pa načrtuje namakanje skoraj enako velikih površin. Tako nastajajoč produkt bo izredno težko prodati po ekonomski ceni; notranja kakovost takšnega izdelka se v tujini ne bo mogla prodajati, še manj tržiti, kmalu pa bo tako tudi pri nas.

RIBOLOV

Tradicionalni načini ribolova so na Dravi že izginili, nekateri so celo zakonsko prepovedani! Razlikovati pa je potrebno tradicionalno ribiško rabo in športni ribolov. Zato se mora opraviti pregled nad sedanjim položajem. V okviru vključitve domačinov v projekt varovanja Drave se mora prisluhniti njihovim zahtevam. Ribištvo oz. športni ribolov postaja na Dravi s spremembami oblik lova, velikim naraščanjem števila sprostivitežljivih, ki se koncentrirajo na občutljivih delih reke in jo potem zaure rezervirajo samo za sebe, moteč dejavnik - ribolov iz obale velike odseke reke naredi neuporabne za gnezdlake in težko poškoduje obrežno vegetacijo, ribarjenje iz čolna na vodni površini pa to blokira za vodne ptice. Tako napr. na ptujski in ormoški akumulaciji ribiči s čolni preganjajo sicer plašne kormorane (*Phalacrocorax*

carbo) in druge plovce, ki potem zaradi vznemirjanja iščejo pribeljališče ali mesto prehranjevanja kje drugje. Stranski učinki športnega ribolova so tudi vnašanje tuje-rodnih rib s težkimi posledicami za avtohtonu ribo favno ter številne vodne rastline in živali, končno pa je prisotno tudi obremenjevanje voda s svinčenimi utežmi. Sprememba rečnega režima z izgradnjo zajezevitv in hidrocentral ter siceršnjo onesnaženostjo je reko kot produktiven ekosistem hudo prizadela. Številne, tudi ekonomsko najžlahtnejše vrste rib, so izginile ali pa so resno prizadete. Namesto dravskih, restavracije danes ponujajo zavaljene in neavtohtone ribniške amurje ter tolstlobike.

Zaradi neurejenega statusa ormoške akumulacije se mora nujno rešiti problematika ribolova z mrežami, ko tuji lovijo tudi ob sami obali na slovenski strani s številnimi mrežami. Tak način lova je v Sloveniji domnevno prepovedan!

GOZDARSTVO

Temeljna vrednost vseh slovenskih gozdov temelji v načinu njihovega izkoriscanja - prebiralništvu. Ta v najboljši možni obliki ohranja sonaravno tradicionalno rabo in se lahko smatra kot trajnosten. Poplavni gozdovi vzdolž dravske loke so

Če bi poziganje osem kilometrov dolgega pasu drevja okoli jezera sredi vegetacijske sezone v maju (1.) na domestili z dobrim upravljanjem, bi lahko ohranili veliko hektarjev poplavnega gozda: v koncesijo je potrebno ta pas dati kmetom, ki so svoje gozdove ohranili.

del ekosistema in so do nedavnega značilno oblikovali krajinski videz. V primeru Drave je težko razumeti, da so mnogotere in tako pomembne naloge poplavnega gozda, kot je blažilni učinek ob povodnji ter vzdrževanje ustrezne mikroklimatskega ustroja, žrtvovane planski kmetijski politiki. Gozd je bil žrtvovan kratkovidnim interesom in goloseku. Ena najpoglavitejših nalog naravovarstva ob reki Dravi bo že kratkoročno ohraniti in renaturirati posekane poplavne gozdove. Visoka podtalnica in redna vsakoletna visoka voda sta pogoj za obstoj najproduktivnejšega gozda pri nas.

Meliorirana njiva je ob Dravi edina objektivna kategorija v krajini, ki je finančno ovrednotena. Vrednost poplavnega gozda je mnogokrat večja; ovrednotila ga je zahodna Evropa, pri nas pa ne velja nič! Tudi danes se neposredno ob sami reki daje v najem in tem uničuje zadnje ostanke dravskih poplavnih gozdov, ki se spreminjajo v kuruzne njive - ljudi se s peklenškim načrtom poriva v najogroženije področje krajine ter sili k civilizacijsko nevzdržnim oblikam gospodarjenja.

NARAVNA DEDIŠČINA

Naravna dediščina reke Drave je, kot povsod, neločljivo povezana s kulturno dediščino - s človekom. V nasprotju s kulturno dediščino in izhajajočo samobitnostjo ljudi je javnosti nepoznana. Pravzaprav je osnova kulturne dediščine in za njo nič ne zavrstaja. Drava, kot mati pokrajine, je odločilno zaznamovala vse živali in rastline ter človeka. Zato mora conacija ohraniti naravni in ekonomski pomen področja. Osrednja cona brez človeške rabe bi vključevala pretežni del same reke, prodišča in redke "pragozdne" ostanke hkrati pa tudi gozdove pragozdnega značaja na strmih krušljivih pobočjih Haloz in Slovenskih goric. Na vsaki strani reke do terase bi ji sledila cona z ekstenzivno rabo s travniki in prebiralniškim poplavnim gozdom ter omejene cone področja sprostitev v naravi, v katero bi imeli vstop le pohodniki. Načrtovani naravni park Drava pa naj bo tudi

PROJEKT: DRAVA

Na skali litotamnijskega apnenca visoko privzdignjeni grad Borl ima kot mesto informacijsko - naravovarstvenega centra vse potrebne danosti: naravne in zgodovinske. Mogočno privzdignjen je danes le še v nekaj posvečenih trenutkih, ko Drava ponovno postane reka.

porok za ohranitev arhitekture in videza vasi, kot pomembnega sestavnega dela parka. Ljudje so odločilni dejavnik takšnega parka, zato je pomoč države ljudem ob Dravi nujna, je dolg, ki ga država mora poravnati, sami pa za to lahko storijo največ.

Posebno slikoviti in atraktivni so visoko nad dravsko loko privzdignjeni predeli haloškega roba in Slovenskih goric. So prava učna pot, s katere lahko opazujemo loko. Vključitev pokrajinsko navdušujočih in slikovitih predelov s cono rekreativnih dejavnosti (npr. poleti del akumulacijskega jezera, terme, itd.) bo omilila pritisk na samo reko Dravo.

Da bi družba končno pričela upravljati z reko Dravo kot s trajnostno vrednoto bo potrebno v čim krajšem možnem času urediti in-

formacijsko - naravovarstveni center. Ta bi obiskovalca in domačina seznanil z reko Dravo in obenem vspodbudil razumevanje rečnih pojavov s svojo dinamiko in globalnih povezav v prostoru. Uničena reka in njena loka potrebujeta ustrezno organizirano oskrbovanje in vzdrževanje. Tak center bi opravljal naloge informiranja, integracije, koordinacije in monitoringa. Z obširno paleto nalog, temelječih na aktivnem naravovarstvenem principu, bi zlasti bil na voljo uporabnikom - domačinom. Brez prisotnosti naravovarstvene službe v nekem področju ostanejo razlogi za varovanje nerazumljeni in tako se potrebni ukrepi tudi ne izvajajo. Različni interesi so si premnogokrat zelo podobni: pogovor in obveščanje lahko tako postaneta pomembna dejavnika kooperativnega vedenja, vsaj delno lahko ohranita Dravo.

The project Preservation and protection of subpannonian Drava river in Slovenia is supported by a grant from The Regional Environmental Center for Central and Eastern Europe, Budapest.

Projekt Ohranitev in zavarovanje slovenske subpanonske Drave podpira in financira Regionalni center za okolje za Srednjo in Vzhodno Evropo (REC) iz Budimpešte.

Vaša vprašanja, predloge in zahteve glede projekta pošljite s pripisom "Drava" pisno na naslov: **Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije, Langusova 10, 61000 Ljubljana**

Tekst in fotografije: B. Štumberger; Tisk: Tiskarna »Jože Moškrič«

**DRUŠTVO ZA OPAZOVANJE
IN
PROUČEVANJE PTIC SLOVENIJE**

**REGIONALNI CENTER
ZA OKOLJE ZA SREDNJO
IN VZHODNO EVROPO**

